

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМ ГУМАНІСТИЧНОЇ ДОПОМОГИ УЧНЯМ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ САМОВИЗНАЧЕННЯ

Речь идет о специфике гуманистической помощи учащимся школ-интернатов (в частности школьникам с природно-замедленным темпом интеллектуального развития), направленной на ликвидацию пробелов в знаниях, умениях и навыках таких детей, исправление их асоциального поведения, повышение уровня их адаптации в существующих жизненных условиях школ-интернатов и к социальному окружению.

The question is specificity of the humanistic help the pupil of schools - boarding schools (in particular to schoolboys with natural the slowed down rate of intellectual development), directed on liquidation of blanks in knowledge, skills of such children, their correction negative behavior, increase of a level of their adaptation in existing vital conditions of schools - boarding schools and to a social environment.

Гуманістичне виховання учнів 5-9 класів у школах-інтернатах здійснюється не повноцінно, оскільки основна увага педагогами приділяється навчанню. Проте школа-інтернат повинна виховати гуманну особистість, якій притаманні такі риси, як співчуття, щирість, доброта, чуйність, лагідність, повага до інших, милосердя тощо.

Одночасно зауважимо, що відомою у психології закономірністю є залежність формування якостей особистості від характеру спілкування і змісту діяльності, до якої вона залучена. Це положення є найактуальнішим для учнів шкіл-інтернатів, в яких досить часто виникають проблеми у спілкуванні з однолітками і дорослими. Саме від характеру спілкування учнів шкіл-інтернатів залежать як міжособистісні взаємини, що виникають в урочній та позаурочній діяльності, так і успішність в соціалізації особистості. Прагнення до самовизначення, самореалізації, самоствердження – одна з найважливіших потреб підлітків, умова їх інтелектуального розвитку. Ця потреба є однією з найважливіших складових активності учнів і багато в чому визначає їх поведінку. Розвиток особистості тісно пов'язаний з

бажанням виділити себе із зовнішнього загалу. Уявлення про себе, про своє “Я” породжує думку про можливість реалізації власних можливостей.

Психологи, які досліджували проблеми самоактивності учнів у виховному процесі (М.Боришевський, С.Музичук, В.Антоненко, Л.Пилипенко та інші) відмічають, що прагнення до самовизначення і є одним з найважливіших напрямків у гуманістичному вихованні. Зокрема Л.Пилипенко стверджує, що “самовизначення є вибором особистого шляху формування своїх взаємин із суспільством. Людина перетворює наявну ситуацію ідеальним чи реальним способом, створюючи можливості вибору, альтернативи тієї чи іншої поведінки” [4,87].

У ситуаціях самовизначення вихованці поставлені перед необхідністю висловлювати власні думки, вміти оцінювати стан навколишнього середовища. Школярі мають можливість реалізувати себе в практичній діяльності, у спілкуванні. І саме в таких умовах вони стають суб’єктом свого життя. Поступово учні усвідомлюють сутність процесу самовизначення, планують свій життєвий шлях, стають господарями власної життєдіяльності, починають творити себе самих, свій внутрішній світ, стають спроможними до самовиховання.

Необхідно зазначити, що потреба учнів у самовизначенні є характерною ознакою підліткового розвитку особистості. Є.Божович, досліджуючи психічний розвиток підлітків відмічає, що саме на цьому етапі розвитку у школярів народжується рефлекс “усвідомлення себе як особистості, яка має саме їй притаманні якості” [1,48-49]. Такі новоутворення, вважає вчена, породжує у школярів цього віку і специфічні для них потреби: у самоствердженні та самореалізації. Підлітки намагаються розвивати такі якості особливості, які вони вважають для себе цінними, і які потім знаходять відбиття і в їхній поведінці. Труднощі у здійсненні названих потреб обумовлюються “кризисним характером підліткового віку” вихованців. Відомо, що цьому віку притаманні певні суперечності, а саме між: прагненням довести свою самостійність і невпевненістю у собі; тягою до колективу

однolitків і потреба бути на одинці; різкістю у спілкуванні (навіть грубість) і сором'язливістю, ранимістю тощо [1,48].

Процес усвідомлення власних рис характеру, своїх здібностей, розумінням мотивацій своїх вчинків супроводжується спробою порівняти себе з іншими. Це, в свою чергу, породжує прагнення знайти певний життєвий ідеал і бути схожим на нього.

Самопізнання вихованців успішно здійснюється в процесі спілкування, у ході різних видів діяльності, що сприяє формуванню вмінь здійснювати самооцінку.

Одним із розповсюдженіших видів діяльності залишається навчальна робота на уроках та в позаурочний час, тому саме в пізнавальній діяльності учні з природно уповільненим темпом інтелектуального розвитку потребують гуманістичної допомоги. Тому її мета - сприяти розвитку більш динамічних пізнавальних дій, завдяки яким учні починають інтенсивно оволодівати знаннями та умінням відповідно до програми конкретних предметів.

Перш за все це стосується особливих категорій учнів шкіл-інтернатів (зокрема дітей з природно уповільненим темпом інтелектуального розвитку), оскільки проблема самовизначення та життєвого становлення викликає у них не аби, - які труднощі.

Оскільки в працях вітчизняних дослідників ми майже не зустрічали поняття – “учень з природно уповільненим темпом інтелектуального розвитку”, то вважали за доцільне звернутися до праць педагогів і психологів, які розкривають проблеми корекційної роботи з “важкими” дітьми або з тими, кого учені і практики відносили до групи дітей з “так званою” тимчасовою затримкою психічного розвитку.

Так, Л.Зініна зі своїми колегами дотримується думки, що базується на певному досвіді організації навчання школярів: “... доцільно впроваджувати ідею створення корекційної школи, яка б працювала за цілісною системою паралельно з загальноосвітньою школою, давала таку б саму освіту” [3,42]. Разом з тим, на нашу думку, цей процес має бути більш індивідуалізований, гуманістичний. Учні не повинні відчувати себе школярами “другого сорту”. А навпаки, вони мають усвідомлювати

необхідність освіти і самоосвіти, повинні визначати мету власного життя.

Проте, порівнюючи учнів з природно уповільненим темпом інтелектуального розвитку з учнями, які були віднесені до групи дітей з тимчасовою затримкою психічного розвитку, ми звернули увагу, що перші з них досить свідомо вміють розкрити мету свого життя, а друга група учнів відчуває труднощі в усвідомленні власної життєвої мети. Одночасно, як показують одержані нами дані, школярі за допомогою педагогів можуть успішно обґрунтувати свою життєву стратегію, набувати досвід самоаналізу, самокорекції, активно будувати своє майбутнє і відчувати власну відповідальність за нього. Такий висновок можна повною мірою віднести і до учнів із природно уповільненим темпом інтелектуального розвитку.

Досліджуючи діяльність корекційних класів як певну форму педагогічної допомоги, необхідно підкреслити, що педагоги мають розглядати корекцію не тільки як роботу з учнями по ліквідації недоліків в їх знаннях, а як роботу, що дозволяє активізувати їх пізнавальну діяльність і сприяє прискоренню їх розумового розвитку, подоланню існуючих недоліків емоційно особистісного та соціального розвитку. Це є однією з умов „підготовки учнів до самостійної життєтворчості” [3,43].

Деякі дослідники, досліджуючи проблеми життєтворчості (В.Доній, І.Єрмаков, В.Жога, Г.Несен, В.Нечипоренко та інші), вважають, що головним критерієм ефективності гуманістичної допомоги учням постає висока “ресурсозабезпеченість” школярів щодо свідомої побудови власного життя.

Серед показників, за якими відстежується ця забезпеченість, виділяються такі, як: здатність вихованців до свідомого визначення напрямків свого розвитку; міра відповідальності, ставлення особистості до життя, здатність її до самоорганізації життєвого процесу і власного розвитку; вміння будувати життя за своїм власним проектом; культура життя учня (міра його гуманізму, вихованості, відповідність стилю життя загальнолюдським цінностям і нормам); набуття необхідного соціального досвіду, оволодіння засобами спілкування тощо... [2,90].

При цьому буде принципово неправильним під терміном “корекція” розуміти виправлення учня. Будь – яка людина в основі своїй є прекрасною, і тому можна говорити лише про виправлення не особистості як такої, а про виправлення окремих якісних і кількісних її характеристик. Необхідність такої дії, повинна усвідомлюватись педагогом і учнем якомога повніше.

Поняття “корекція” дуже тісно пов’язане з поняттям “норма”. Нормативними мають бути такі якості особистості, які дозволяють учню, з труднощами у спілкуванні: по-перше, адекватно сприймати себе та оточуючий світ, співвідносити себе з навколишньою дійсністю; по-друге, гнучко реагувати на зміни у своєму фізіологічному, психологічному стані та у соціальному оточенні; по – третє, вдосконалюватись, всебічно розвиватись, підвищувати рівень організації своєї досконалості. До таких якостей можна віднести здатність до рефлексії, творчості, самовизначення, самоактуалізації, самореалізації, саморозвитку (в особистому і загальнолюдському).

Одним із прийомів педагогічної допомоги учням з природно уповільненим темпом інтелектуального розвитку є те, щоб педагог (учитель, вихователь) володів соціально педагогічними діагностиками і міг виявляти рівень сформованості духовних якостей особистості. Необхідно звертати увагу на поведінку вихованця, рівень його соціальної адаптованості і вчинки, бо саме через них вихователь може визначити відповідність норм поведінки учня існуючим у суспільстві соціальним цінностям.

Література

1. Божович Е.Д. Практико-ориентированная диагностика учения: проблемы и перспективы //Педагогика. - 1997. - № 2. - С.39-42.
2. Життєві кризи особистості: Наук. метод. посіб. у 2-х Ч. /За ред. В.М.Доній. - К.: ІЗМН. - 1998. - Ч.2. - 565с.
3. Зініна Л.І. Корекційні класи як організаційна форма педагогічної реабілітації // Реабілітаційна педагогіка на рубежі ХХІ століття: Наук.-метод. зб. у 2-х ч.: /Ред. Рада: В.М.Доній, Г.М.Несен, І.Г.Єрмаков та ін. - К.:ІЗМН, 1998.- Ч.1.-С.40-43.

4. Психологія самоактивності учнів у виховному процесі: Навч.-метод. посібник /М.Й.Боришевський, С.Т.Музичук, В.В.Антоненко та ін.: ІЗМН: Ін-т психології ім. П.С.Костюка. - К.: Освіта, 1999. - 190с.

Р.В.Лашко

БІОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ НЕЙРОМ'ЯЗОВОЇ ДИСТРОФІЇ

В статтє изложєны психологическєе проблемє семей, воспитывающих ребѣнка-инвалида, страдающего мышечной дистрофией. Согласно информационным данным, в Украине проживает 7500 больных этим заболеванием. Необходимо преодолеть предубежденное отношение к инвалидам, которое формировалось традициями многих веков. Ребѣнок-инвалид не должен быть изолирован от общества, необходимо создать условия, при которых этот ребѣнок сможет обучаться, проявлять свои способности. А семьям, воспитывающим детей-инвалидов, общество должно оказывать моральную поддержку.

The article is about the psychological problems of the families which are bringing up an invalid child suffering from muscle dystrophy. According to the data, there are about 7500 people ill with this disease in Ukraine. It is necessary to overcome an prejudiced attitude towards invalids which had being formed by the traditions of many centuries. An invalid child should not be isolated from the community, it is also necessary to create all the conditions under which the child will be able to study and exhibit his abilities. And the community should supply the families educating invalid children with moral support.

Зміцнення здоров'я дітей і молоді є однією з найважливіших проблем сьогодення. Здоров'я та фізична досконалість завжди були традиційними цінностями українського народу. Характерною особливістю світогляду українців було порівняння людини з рослинним та тваринним світом. Наприклад, „дівчина, мов ягідка”, „здоровий, як бугай.” Натоміць, непропорційний фізичний розвиток, тілесна недосконалість висміювалися: „товстий, як діжка”, „довгий,